

**Тернопільська обласна рада
Управління освіти і науки Тернопільської облдержадміністрації
Кременецька обласна гуманітарно-педагогічна академія
ім. Тараса Шевченка**

Кафедра педагогіки, психології та соціальної роботи

ЗАТВЕРДЖУЮ
Проректор з навчально-педагогічної
роботи
Марія БОДНАР
«01» вересня 2025 року

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

**ПСИХОЛОГІЯ РОЗВИТКУ
З ПРАКТИКУМОМ**

рівень вищої освіти перший (бакалаврський)
галузь знань 05 Соціальні та поведінкові науки
спеціальність 053 Психологія
освітньо-професійна програма Психологія

Робоча програма з навчальної дисципліни «Психологія розвитку з практикумом» для здобувачів освіти, які навчаються за спеціальністю 053 Психологія. Кременець, 2025. 21 с.

Розробник:

Тимош Юлія Володимирівна – доцент кафедри педагогіки, психології та соціальної роботи, кандидат психологічних наук.

Робочу програму схвалено на засіданні кафедри педагогіки, психології та соціальної роботи

Протокол №1 від 01 вересня 2025 року

Завідувач кафедри

М.В.Ярощук

1. Вступ

Анотація. Зміст курсу «Психологія розвитку з практикумом» полягає у розкритті основних закономірностей та особливостей психічного розвитку людини на різних вікових етапах, механізмів соціалізації особистості, вікових психологічних особливостей діяльності особистості, якими повинні керуватися майбутні психологи у своїй професійній діяльності, формування у студентів професійної спрямованості, навичок самостійної творчої діяльності, теоретична і практична підготовка до виконання професійних функцій.

Ключові слова: психологія розвитку, особистість, вік, розвиток, формування, становлення, дитинство, підлітковий вік, юність, дорослість.

2. Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Галузь знань, спеціальність, освітньо-професійна програма	Характеристика навчальної дисципліни	
		денна форма навчання	заочна форма навчання
Кількість кредитів – 6	Галузь знань: 05 Соціальні та поведінкові науки	Нормативна	
	Спеціальність: 053 Психологія Освітньо-професійна програма: Психологія		
Змістових модулів –3	Освітній рівень: перший (бакалаврський)	Курс:	
Загальна кількість годин – 180		II	
		Семестр	
III			
Лекції			
28 год.			
10 год.			
Практичні			
28 год.			
10 год.			
Самостійна робота			
124 год.			
160 год.			
Тижневих годин для денної форми навчання: аудиторних – 4 самостійної роботи студента – 6,5	Вид контролю: екзамен		

Примітка. Співвідношення кількості годин аудиторних занять до самостійної роботи становить (%):

для денної форми навчання – 31 % / 69 %;

для заочної форми навчання – 11 % / 89 %

3. Мета та завдання навчальної дисципліни

Метою навчальної дисципліни «Психологія розвитку з практикумом» є забезпечити теоретичну та практичну підготовку психологів у галузі, яка слугуватиме важливою частиною їх майбутньої професійної діяльності, пов'язаної з роботою з різними віковими групами населення.

Основними **завданнями** вивчення дисципліни «Психологія розвитку з практикумом» є:

- поглиблення усвідомлення значення системи психолого-педагогічних знань у діяльності фахівця;
- системний аналіз основних чинників, закономірностей, рушійних сил психічного розвитку людини упродовж різних етапів її онтогенезу;
- ознайомлення з провідними зарубіжними та вітчизняними психолого-педагогічними концепціями психічного розвитку;
- аналіз специфіки диференційованого психолого-педагогічного підходу до осіб різного віку;
- сприяння професійному самовизначенню та саморефлексії студентів відповідної спеціальності.

Вивчення курсу «Психологія розвитку з практикумом» спрямоване на формування у здобувачів професійних компетентностей:

Загальні компетентності:

- ЗК1. Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях.
- ЗК2. Знання та розуміння предметної області та розуміння професійної діяльності.
- ЗК3. Навички використання інформаційних і комунікаційних технологій.
- ЗК4. Здатність вчитися і оволодівати сучасними знаннями.
- ЗК8. Навички міжособистісної взаємодії, здатність до толерантної поведінки..
- ЗК9. Здатність працювати в команді.
- ЗК 13. Здатність розуміти, висловлювати та інтерпретувати поняття, факти, думки, почуття як усно, так і письмово, слухати, говорити, читати та писати державною мовою у відповідних соціальних та культурних контекстах.

Спеціальні (фахові, предметні) компетентності:

- СК1. Здатність оперувати категоріально-понятійним апаратом психології, розуміти походження психічних розладів і психологічних проблем.
- СК2. Здатність до ретроспективного аналізу вітчизняного та зарубіжного досвіду розуміння природи виникнення, функціонування та розвитку психічних явищ.
- СК3. Здатність до розуміння природи поведінки, діяльності та вчинків (зокрема, в контексті організації заходів раннього втручання).
- СК4. Здатність самостійно збирати та критично опрацьовувати, аналізувати та узагальнювати психологічну інформацію з різних джерел.
- СК5. Здатність використовувати валідний і надійний психодіагностичний інструментарій.
- СК7. Здатність аналізувати та систематизувати одержані результати, формулювати аргументовані висновки та рекомендації.

Програмні результати навчання:

ПР1. Аналізувати та пояснювати психічні явища, ідентифікувати психологічні проблеми та пропонувати шляхи їх розв'язання.

ПР2. Розуміти закономірності та особливості розвитку і функціонування психічних явищ в контексті професійних завдань.

ПР3. Здійснювати пошук інформації з різних джерел у т. ч. з використанням інформаційно-комунікаційних технологій, для вирішення професійних завдань.

ПР5. Обирати та застосовувати валідний і надійний психодіагностичний інструментарій (тести, опитувальники, проєктивні методики тощо) психологічного дослідження та технології психологічної допомоги.

ПР8. Презентувати результати власних досліджень усно / письмово для фахівців і нефаківців.

ПР10. Формулювати думку логічно, доступно, дискутувати, обстоювати власну позицію, модифікувати висловлювання відповідно до культуральних особливостей співрозмовника.

ПР13. Взаємодіяти, вступати у комунікацію, бути зрозумілим, толерантно ставитися до осіб, що мають інші культуральні чи гендерно-вікові відмінності, а також до осіб з особливими потребами.

ПР15. Відповідально ставитися до професійного самовдосконалення, навчання та саморозвитку.

4. Програма навчальної дисципліни

Змістовий модуль 1. Вступ у психологію розвитку

Тема 1. Предмет, завдання, основні поняття психології розвитку

Предмет психології розвитку, основні завдання та категорії. Зв'язок психології розвитку з іншими науками.

Принципи досліджень у психології розвитку: принципи детермінізму, об'єктивності, єдності психіки і діяльності, принцип розвитку.

Класифікація методів психології розвитку та специфіка їх застосування при вивченні вікових аспектів розвитку психіки. Організаційні методи (порівняльний, лонгітюдний, комплексний). Характеристика емпіричних методів психології розвитку: спостереження, анкетування, бесіда, інтерв'ю, вивчення продуктів діяльності, експеримент, психодіагностичні методики.

Тема 2. Історія становлення психології розвитку

Стисла історія становлення психології розвитку, передумови її виникнення як самостійної науки. Джерела психології розвитку в античній філософії. Природничі основи розвитку психології розвитку. Внесок вітчизняних та зарубіжних науковців у розвиток психолого-педагогічних ідей.

Основні поняття цієї галузі: розвиток, становлення, формування, вік, соціальна ситуація розвитку, провідна діяльність, вікова криза, сенситивний період.

Тема 3. Фактори і закономірності психічного розвитку

Проблема взаємовідношення біологічного, соціального та фактору самоактивності у становленні особистості. Аналіз основних концепцій психічного розвитку. Основні фактори психічного розвитку. Біологічні передумови психічного розвитку. Діяльність і спілкування як умови і засоби психічного розвитку. Проблема співвідношення навчання і розвитку. Поняття про рівень актуального та зону найближчого розвитку дитини. Сенситивні періоди в розвитку дитини.

Тема 4. Періодизація вікового розвитку

Поняття про вік. Принципи і критерії вікової періодизації. Соціальна ситуація розвитку, провідний вид діяльності та психічні новоутворення як критерії вікової періодизації. Основні класифікації вікових періодів: особливості й недоліки. Вікова періодизація З. Фрейда: структура стадій, їх характеристика та критичні погляди. Теорія психосоціального розвитку Е. Еріксона: основні кризи стадій та їх значення. Когнітивна періодизація за Ж. Піаже: сенсомоторний, доопераційний, конкретно-операційний та формально-операційний етапи. Періодизація розвитку за А. Валлоном: емоційний, сенсомоторний, персоналітичний та інші періоди. Порівняння традиційних і сучасних (інклюзивних, культурно-чутливих) моделей вікового розвитку.

Змістовий модуль 2. Психічний розвиток на різних вікових етапах формування особистості. Становлення особистості у шкільні роки

Тема 5. Психічний розвиток у пренатальному та немовлячому періоді

Особливості виникнення та перших проявів психічної активності у пренатальний період розвитку людини. Базові перинатальні матриці: стисла характеристика. «Пренатальне виховання» як нове поняття психолого-педагогічної науки.

Анатомо-фізіологічні та психологічні особливості фази новонародженості. Криза новонародженості: причини та симптоми.

Соціальна ситуація розвитку, психологічні новоутворення та провідна діяльність немовлячого періоду. Спілкування і становлення емоційної сфери психіки немовлят. Немовлячий вік як сенситивний щодо встановлення базової довіри до світу.

Когнітивний розвиток немовляти: становлення сенсорно-перцептивної сфери, пам'яті та перші прояви мислення.

Виникнення прямоходіння і криза «одного року»: причини та симптоми.

Тема 6. Психічний розвиток у ранньому дитячому віці

Загальна психофізіологічна характеристика раннього дитячого віку.

Соціальна ситуація розвитку, психологічні новоутворення та провідна діяльність у ранньому дитячому віці. Перехід маніпулятивної діяльності немовлячого періоду через предметно-маніпулятивну у предметну діяльність раннього дитинства.

Когнітивний розвиток у ранньому дитячому віці: становлення сенсорно-перцептивної сфери, пам'яті, мислення та мовлення, перші прояви уяви. Ранній

дитячий вік як сенситивний щодо розвитку мовлення. Особливості становлення регулятивної сфери психіки, спілкування та самосвідомості в ранньому дитячому віці.

Криза «трьох років»: причини та симптоми. Проблема «народження особистості»: основні критерії.

Тема 7. Психічний розвиток у дошкільному віці

Загальна психофізіологічна характеристика дошкільного віку.

Соціальна ситуація розвитку, психологічні новоутворення та провідна діяльність у дошкільному віці. Формування та види гри у дитини-дошкільника. Особливості інших видів діяльності у дошкільному віці: образотворча діяльність, елементи учбової та трудової діяльності.

Когнітивний розвиток у дошкільному віці: становлення сенсорно-перцептивної сфери, пам'яті, мислення та мовлення, уяви. Дошкільний вік як сенситивний щодо формування інтелектуальної допитливості дитини, а також для розвитку музичних та образотворчих здібностей.

Особливості становлення регулятивної сфери психіки, спілкування та самосвідомості у дошкільному віці.

Проблема психологічної готовності дитини до школи: мотиваційної, інтелектуальної, емоційної, вольової, комунікативної.

Тема 8. Когнітивний розвиток молодшого школяра

Загальна характеристика психологічних змін, пов'язаних зі вступом дитини до школи. Проблема адаптації дитини до школи. Психологічні особливості першокласників- «шестирічок».

Основні психологічні новоутворення молодшого шкільного віку: довільність психічних процесів, розвиток внутрішнього плану дій, саморефлексія. Психологічні засади педагогічного контролю над їх формуванням.

Когнітивний розвиток молодшого школяра: становлення сенсорно-перцептивної сфери, пам'яті, мислення та мовлення, уяви. Психологічні особливості формування писемного мовлення у початкових класах школи.

Тема 9. Особистісний розвиток молодшого школяра

Соціальна ситуація розвитку в молодшому шкільному віці. Народження соціального «Я» дитини та криза «семи років»: причини та симптоми. Спілкування та самосвідомість молодшого школяра. Постать «першої вчительки» у життєдіяльності дитини. Особливості взаємин із ровесниками у початковій школі. Зародження дружби.

Учбова діяльність як провідна в молодшому шкільному віці. Особливості інших видів діяльності молодшого школяра: ігрової, трудової, образотворчої.

Становлення регулятивної сфери психіки молодшого школяра: емоційно-почуттєвої сфери та вольової регуляції поведінки. Молодший шкільний вік як сенситивний щодо формування моральної свідомості та самосвідомості особистості.

Увага і самоконтроль у молодшому шкільному віці.

Тема 10. Когнітивний розвиток підлітка

Загальна характеристика змін, пов'язаних із переходом дитини до підліткового віку. Статеве дозрівання як основний анатомо-фізіологічний чинник психічного розвитку у підлітковому віці.

Основні психологічні новоутворення підліткового періоду: почуття дорослості та Я-концепція. Форми переживання почуття дорослості підлітками.

Когнітивний розвиток підлітка: становлення сенсорно-перцептивної сфери, пам'яті, мислення та мовлення, уяви. Підлітковий період як сенситивний щодо формування абстрактно-логічного, теоретичного мислення людини.

Тема 11. Особистісний розвиток підлітка

Криза «підліткового віку»: особливості її переживання та чинники пом'якшення.

Соціальна ситуація розвитку та провідна діяльність у підлітковому віці. Специфіка міжособистісного спілкування підлітків. Проблема взаємовідносин статей у підлітковому віці.

Становлення регулятивної сфери психіки підлітків. Підлітковий вік як сенситивний щодо розвитку вольових властивостей особистості та її здатності до самоствердження.

Афект «неадекватності» у підлітковому віці: чинники та способи згладжування. Психолого-педагогічні засади профілактики та подолання асоціальних форм самоствердження у підлітків. Булінг, та його прояви в підлітковому віці. Протидія булінгу.

Тема 12. Психічний розвиток в юнацькому віці

Загальна характеристика провідних напрямків і завдань психологічного розвитку в юнацькому віці.

Основні психологічні новоутворення, соціальна ситуація розвитку і провідна діяльність в юнацькому віці. Психологічні аспекти професійного самовизначення старшокласників.

Когнітивний розвиток старшокласника: основні лінії.

Становлення регулятивної сфери психіки, спілкування та самосвідомості в юнацькому віці. Криза «сімнадцяти років» (юнацького віку): чинники та симптоми. Юнацький вік як сенситивний щодо становлення здібностей до самопізнання та формування почуття відповідальності.

Студентський вік: критерії виділення та основні психологічні особливості.

Змістовий модуль 3. Становлення особистості у різні періоди дорослості

Тема 13. Психологічні особливості ранньої та середньої дорослості

Загальна характеристика періоду ранньої дорослості. Ранній дорослий вік як «пік» фізичних і психічних здібностей людини.

Когнітивний розвиток у період ранньої дорослості: основні лінії.

Соціальна поведінка, спілкування та самосвідомість у ранньому дорослому віці. Психологічні аспекти проблеми створення сім'ї. Становлення регулятивної сфери психіки в період ранньої дорослості. Психологічна зрілість: зміст і структура. Криза «тридцяти років» («криза Христа»).

Загальна характеристика періоду середньої дорослості. Перші ознаки старіння: психологічні аспекти проблеми. Когнітивний розвиток у період середньої дорослості: основні лінії. Соціальна поведінка, спілкування та самосвідомість людини середнього дорослого віку. Особливості регулятивної сфери психіки в період середньої дорослості. Криза «середини життя»: чинники та симптоми.

Тема 14. Психологічні особливості пізньої дорослості (старості)

Загальна характеристика періоду пізньої дорослості. Проблема «активної старості»: психологічні аспекти.

Когнітивний розвиток у період пізньої дорослості: основні лінії.

Соціальна поведінка, спілкування та самосвідомість людини пізнього дорослого віку.

Особливості регулятивної сфери психіки в період пізньої дорослості. Криза «реінтеграції».

Психологічні аспекти помирання людини.

5. Структура навчальної дисципліни

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин											
	денна форма						заочна форма					
	усього	у тому числі					усього	у тому числі				
		л	п	лаб	с.р.			л	п	лаб	с.р.	
1	2	3	4	-	6	7	8	9	10	-	12	13
Модуль 1												
Змістовий модуль 1. Вступ у психологію розвитку												
Тема 1	14	2	2	-	10	-	12	1	1	-	10	-
Тема 2	12	2	2	-	8	-	10			-	10	-
Тема 3	14	2	2	-	10	-	12	1	1	-	10	-
Тема 4	12	2	2	-	8	-	11			-	10	-
Разом за змістовим модулем 1	52	8	8	-	36	-	45	2	2	-	40	-
Змістовий модуль 2. Психічний розвиток на різних вікових етапах формування особистості. Становлення особистості у шкільні роки												
Тема 5	14	2	2	-	10	-	12	1	1	-	10	-
Тема 6	14	2	2	-	10	-	10			-	10	-
Тема 7	14	2	2	-	10	-	12	1	1	-	10	-
Тема 8	14	2	2	-	10	-	12	1	1	-	10	
Тема 9	14	2	2	-	10	-	12	1	1	-	10	

Тема 10	14	2	2	-	10	-	13	1	1	-	10	
Тема 11	12	2	2	-	8	-	13	1	1	-	10	
Тема 12	12	2	2	-	8	-	10			-	10	
Разом за змістовим модулем 2	108	16	16	-	76	-	94	6	6	-	80	-
Змістовий модуль 3. Становлення особистості у різні періоди дорослості												
Тема 13.	10	2	2	-	6	-	21	1	1	-	20	-
Тема 14.	10	2	2	-	6	-	20	1	1	-	20	-
Разом за змістовим модулем 3	20	4	4	-	12	-	41	2	2	-	40	-
Усього годин	180	28	28	-	124	-	180	10	10	-	160	-

6. Теми практичних занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин	
		Денна форма	Заочна форма
1.	Предмет, завдання та базові поняття психології розвитку. Методи дослідження у психології розвитку, їх характеристика.	2	1
2.	Історія становлення психології розвитку. Основні концепції сучасної психології розвитку.	2	1
3.	Фактори і закономірності психічного розвитку.	2	1
4.	Пренатальний та постнатальний розвиток.	2	1
5.	Особливості психічного розвитку новонародженого та немовляти.	2	1
6.	Психологія раннього дитячого віку.	2	
7.	Психологія дошкільного віку.	2	1
8.	Психологія молодшого шкільного віку.	2	1
9.	Психологія підліткового віку.	4	1
10.	Психологія ранньої юності.	2	1
11.	Психологія ранньої та середньої дорослості	4	1
12.	Психологія пізньої дорослості	2	
Разом		28	10

7. Самостійна робота

№ з/п	Назва теми	Кількість годин	
		Для денної форми	Для заочної форми
1.	Аналіз концепцій психічного розвитку	10	10
2.	Методи дослідження у психології розвитку	10	10
3.	Вікова періодизація	8	10
4.	Поняття біологічного, соціального, психологічного віку.	8	10

5.	Перинатальні матриці Грофа і їх вплив на життя дитини. Когнітивний розвиток немовляти	8	10
6.	Когнітивний розвиток у ранньому дитячому віці	10	10
7.	Когнітивний розвиток у дошкільному віці	8	10
8.	Психологічні особливості першокласників-«шестирічок»	8	10
9.	Особливості різних видів діяльності молодшого школяра: ігрової, трудової, образотворчої	10	10
10.	Підлітковий період як сенситивний щодо формування абстрактно-логічного, теоретичного мислення людини	8	10
11.	Психолого-педагогічні засади профілактики та подолання асоціальних форм самоствердження у підлітків	10	12
12.	Психологічні аспекти професійного самовизначення старшокласників	8	10
13.	Когнітивний розвиток у період ранньої дорослості: основні лінії	6	12
14.	Когнітивний розвиток у період середньої дорослості: основні лінії	6	12
15.	Когнітивний розвиток у період пізньої дорослості: основні лінії	6	14
Разом :		124	160

Критерії оцінювання навчальних досягнень здобувачів вищої освіти під час самостійної роботи на семінарських та практичних заняттях

1-2 бали – студент виявляє знання і розуміння основних положень навчального матеріалу, може поверхово аналізувати події, процеси, явища і робити певні висновки; відповідь його правильна, але недостатньо осмислена; самостійно відтворює більшу частину навчального матеріалу; відповідає за планом, висловлює власну думку щодо теми, вміє застосовувати знання для виконання за зразком; користується додатковими джерелами.

3 бали – знання студента є достатньо ґрунтовними, він вільно застосовує вивчений матеріал у стандартних ситуаціях, логічно висвітлює події з точки зору смислового взаємозв'язку, уміє аналізувати, встановлювати найсуттєвіші зв'язки та залежності між явищами, фактами, робити висновки, загалом контролює власну діяльність. Відповідь повна, логічна, обґрунтована, але з деякими неточностями. Студент виявляє вміння рецензувати відповіді інших та опрацьовувати матеріал самостійно.

4 бали – студент володіє глибокими та міцними знаннями, здатний використовувати їх у нестандартних ситуаціях; може визначати тенденції та протиріччя процесів; робить аргументовані висновки; критично оцінює окремі нові факти, явища, ідеї; використовує додаткові джерела та матеріали; самостійно визначає окремі цілі власної учбової діяльності; вирішує творчі завдання; відрізняє упереджену інформацію від об'єктивної; здатен сприйняти іншу позицію як альтернативну.

5 балів – студент має системні, дієві знання, виявляє творчі здібності у навчальній діяльності, користується широким арсеналом засобів-доказів своєї думки, вирішує складні проблемні завдання, схильний до системно-наукового аналізу та прогнозу явищ; вміє ставити й розв'язувати проблеми, самостійно

здобувати та використовувати інформацію, виявляє власне ставлення до неї; самостійно виконує науково-дослідну роботу; логічно і творчо викладає матеріал в усній та письмовій формі; розвиває свої обдарування та нахили.

8. Індивідуальні завдання

I. ІНДЗ теоретичного характеру (реферат):

1. Вікова періодизація Е.Еріксона.
2. Особливості розвитку особистості за Ж.Піаже.
3. Стадії розвитку особистості за З.Фройдом.
4. Когнітивний розвиток дитини у немовлячому віці.
5. Особливості регулятивної сфери психіки у немовлячому віці.
6. Когнітивний розвиток дитини у дошкільному віці.
7. Особливості регулятивної сфери психіки в ранньому дитячому та дошкільному віці.
8. Особливості соціальної поведінки та спілкування у дошкільному віці.
9. Ігрова та інші види діяльності як чинники психічного розвитку дитини-дошкільника.
10. Особливості особистісного розвитку дошкільників.
11. Характерні риси психологічної готовності дітей до шкільного навчання.
12. Пізнавальний розвиток молодших школярів.
13. Новоутворення підліткового віку.
14. Причини і наслідки кризи тринадцяти років.
15. Психологія ранньої юності.
16. Психологія дорослості.
17. Психологія старості.
18. Методи психодіагностичної та розвивальної роботи з немовлятами.
19. Методи психодіагностичної та розвивальної роботи з дітьми раннього віку.
20. Методи психодіагностичної та розвивальної роботи з дошкільниками.
21. Методи психодіагностичної та психокорекційної роботи з молодшими школярами.
22. Методи психодіагностичної та психокорекційної роботи з підлітками.
23. Методи психодіагностичної та психокорекційної роботи з старшокласниками.
24. Методи психодіагностичної та психокорекційної роботи з дорослими.
25. Методи психодіагностичної та психокорекційної роботи з людьми похилого віку.

II. ІНДЗ практичного спрямування:

1. Спостережний кейс (польове дослідження)

Мета: навчитися проводити систематичні психологічні спостереження.

Завдання: оберіть дитину/підлітка/дорослого (з дозволу). Проведіть 3–4 спостереження в природних умовах (заклад дошкільної освіти, ігровий майданчик, університет, робота).

Опишіть прояви розвитку (емоційного, соціального, мовленнєвого, когнітивного).

Порівняйте їх із однією з теорій розвитку: Ж. Піаже, Е. Еріксон, У. Бронфенбреннер, К. Гілліган, Г. Валлоне, Дж. Брунер, М. Томаселло.
Зробіть психологічні висновки та рекомендації.

2. Інтерв'ю «Життєва історія розвитку»

Мета: оволодіти методом інтерв'ювання та аналізу життєвого шляху.

Завдання: проведіть інтерв'ю з людиною іншої вікової групи, ніж студент. Запитайте про досвід дитинства, шкільного віку, кризові періоди, важливі події. Проаналізуйте дані через призму етапів розвитку Е. Еріксона або інших моделей. Створіть психологічний портрет та висновки.

3. Практикум зі створення діагностичного інструменту

Мета: навчитись розробляти прості психодіагностичні методики.

Завдання: оберіть аспект розвитку (мислення, пам'ять, мовлення, самооцінка, соціальні навички). Створіть мікрометодику: 3–5 завдань/питань. Перевірте її на двох учасниках різного віку. Проаналізуйте різницю у результатах. Додайте короткий опис валідності та обмежень.

4. Психологічний експеримент «Між віковими відмінностями»

Мета: зрозуміти, як вікові особливості проявляються в поведінці та когнітивних процесах.

Приклад теми:

«Швидкість реакції у різних вікових групах»

«Особливості запам'ятовування дітей і дорослих»

«Емоційна реактивність підлітків vs. дорослих»

Завдання: розробіть простий експеримент (10–15 хв). Протестуйте 2 групи.

Проаналізуйте дані, порівняйте з теоріями розвитку.

5. Аналіз фільму або мультфільму з позиції психології розвитку

Мета: навчитися застосовувати знання до медіаконтенту.

Завдання: оберіть персонажа або сюжет, що демонструє розвиток особистості. Проведіть аналіз ключових криз, імпульсивних вчинків, соціалізації. Використайте одну теорію розвитку як аналітичну рамку. Додайте рекомендації з точки зору психолога.

6. Проєкт «Психологічна просвіта»

Мета: вміти пояснювати складні психологічні знання доступно.

Варіанти: створення буклету «Емоційний розвиток дитини 3–5 років», інфографіка «Кризи розвитку за Еріксоном», відео чи сторіз «Як розвивається саморегуляція у підлітків»

Завдання: оберіть тему. Підготуйте наочний матеріал для батьків/учителів/підлітків. Додайте список рекомендацій, підтверджених науковими даними.

7. Мікропрактикум з казкотерапії або ігрової терапії

Мета: застосувати терапевтичні техніки до розвитку.

Завдання: створіть коротку казку або ігровий сценарій для подолання вікової кризи чи емоційної труднощі. Протестуйте на дитині або дорослому (безпечний, нейтральний зміст!). Опишіть реакції, ефекти та можливості застосування.

8. Аналіз дитячих малюнків або продуктів діяльності

Мета: навчитися роботі з проєктивними проявами розвитку.

Завдання: зберіть 3–5 малюнків дітей різного віку (з дозволу). Проаналізуйте за критеріями вікових норм: пропорції, сюжетність, кольори, простір. Порівняйте з теоріями художнього розвитку (Лоуенфельд та ін.).

9. Психологічний щоденник студентського розвитку

Мета: рефлексія власного розвитку та навичок самоспостереження.

Завдання: протягом 2–3 тижнів фіксуйте зміни у власній мотивації, емоціях, саморегуляції. Проаналізуйте їх через моделі розвитку дорослості. Напишіть короткий рефлексивний звіт.

10. Дослідження вікових особливостей когнітивної активності^[PSEP]

Мета: виявити, як розвиваються пізнавальні процеси у різні вікові періоди.

Завдання: підготуйте короткі завдання на логіку, пам'ять, увагу або креативність для різних вікових груп (діти, підлітки, дорослі). Проведіть тестування 2–3 учасників із кожної групи. Проаналізуйте результати: рівень складності, швидкість, точність, стратегія виконання. Зробіть висновки щодо вікових особливостей когнітивного розвитку.

11. Спостереження за розвитком уяви^[PSEP] у грі

Мета: дослідити, як уява змінюється з віком.

Завдання: дайте учасникам (дітям або підліткам) просту ігрову ситуацію: «Уяви, що ти потрапив на незнайому планету». Зафіксуйте деталі оповіді, логіку подій, оригінальність і глибину фантазії. Порівняйте прояви уяви у різних вікових групах та проаналізуйте когнітивну та емоційну складову.

12. Дослідження впливу мультимедійного контенту на емоції^[PSEP]

Мета: оцінити вплив сучасних медіа на емоційний розвиток.

Завдання: оберіть коротке відео (мультфільм, серіал) та запропонуйте перегляд дітям або підліткам. Зафіксуйте емоційні реакції, коментарі, співпереживання. Проаналізуйте, як контент формує емпатію, регуляцію емоцій та соціальне мислення.

13. Експеримент із груповим прийняттям рішень^[PSEP]

Мета: дослідити розвиток логічного та соціального мислення.

Завдання: створіть групу (3–5 осіб) та запропонуйте колективне завдання

(пошук виходу із задачі, вибір найкращого рішення). Спостерігайте взаємодію, лідерство, аргументацію, компроміси. Зробіть висновки про вікові особливості колективного мислення та соціальної поведінки.

14. Аналіз мови тіла та невербальної поведінки^{[P]_{SEP}}

Мета: навчитися оцінювати розвиток невербальної комунікації.

Завдання: проведіть коротке спостереження за груповою взаємодією (діти, підлітки, дорослі). Зафіксуйте жести, міміку, пози, взаємне розташування учасників. Проаналізуйте, як невербальна поведінка відображає емоційний та соціальний розвиток.

15. «Мій ідеальний день» – розвиток планування та уяви

Мета: оцінити когнітивний розвиток та вміння структурувати дії.

Завдання: попросіть учасника описати свій «ідеальний день» від ранку до вечора. Зафіксуйте логіку, послідовність дій, реалістичність та креативність. Порівняйте результати з віковими нормами когнітивного розвитку та планування.

16. Вивчення ролі емоцій у прийнятті рішень

Мета: дослідити, як емоції впливають на вибір.

Завдання: підготуйте серію коротких завдань або дилем (наприклад, вибір подарунка, планування вихідного дня). Зафіксуйте емоційні реакції та аргументи при виборі. Проаналізуйте, як розвиток емоційної сфери змінює прийняття рішень у різних вікових групах.

17. Розпізнавання емоцій по голосу та виразу обличчя

Мета: оцінити розвиток емпатії та емоційної чутливості.

Завдання: дайте учасникам серію коротких аудіо або відео з емоційними станами людей. Попросіть визначити емоцію та пояснити, як вони її розпізнали. Порівняйте точність і швидкість розпізнавання у різних вікових групах.

18. Творчий проєкт «Моя суперсила»

Мета: оцінити розвиток самоусвідомлення, уяви та ціннісних орієнтацій.

Завдання: попросіть учасника описати свою «суперсилу» та придумати ситуації, де її можна використати. Проаналізуйте прояви творчості, моральних цінностей, самооцінки та уяви.

19. Аналіз історій з дитячих книг

Мета: оцінити моральне, соціальне та когнітивне розуміння.

Завдання: виберіть коротку дитячу історію або казку. Попросіть дитину або підлітка переказати сюжет і пояснити мотиви персонажів. Проаналізуйте, як учасник розуміє мораль, мотиви та соціальні взаємодії, порівняйте з віковими нормами.

20. Вивчення формування стереотипів та уявлень про світ

Мета: дослідити когнітивний розвиток та соціалізацію.

Завдання: підготуйте опитувальник з простими запитаннями про професії, ролі у сім'ї, дружбу, інтереси. Зафіксуйте відповіді учасників різного віку.

Проаналізуйте, які уявлення сформовані та як вони змінюються з віком.

Порядок подання та захист ІНДЗ

1. ІНДЗ подається викладачу не пізніше ніж за 1 тиждень до підсумкового контролю або завершення семестру.

2. Оцінка за ІНДЗ виставляється на заключному занятті (семінарському, практичному) на основі попереднього ознайомлення викладача зі змістом ІНДЗ. Можливий захист завдання шляхом усного звіту здобувача про виконану роботу (до 5-ти хв.).

3. Оцінка за ІНДЗ враховується при виведенні підсумкової оцінки з навчального курсу. Максимальна кількість балів – 15.

Критерії оцінювання ІНДЗ

При розробленні критеріїв оцінки за ІНДЗ береться за основу повнота і правильність виконання завдання, ступінь усвідомлення та розуміння студентом навчального матеріалу проблемного характеру; враховується здатність здобувача диференціювати, інтегрувати та уніфікувати отримані знання, застосовуючи наукову термінологію; уміння здійснювати самостійний пошук та використання додаткового матеріалу для глибокого, логічного і творчого аналізу вивченого; уміння творчо застосовувати теоретичні знання при виконанні практичних завдань; мовленнєве оформлення відповіді тощо.

1 бал – студент має початковий рівень знань і не виявляє інтерес до навчального матеріалу; механічно відтворює зміст відповідного параграфу підручника/посібника; копіює певне завдання без будь-яких власних висновків та узагальнень;

2 бали – студент виявляє первинний інтерес до навчального матеріалу; має фрагментарні навички в роботі з підручником, але самостійне опрацювання навчального матеріалу викликає значні труднощі; здатен давати відповіді на прості, стандартні запитання;

3 бали – студент знає близько половини навчального матеріалу і здатний відтворити його відповідно до тексту підручника або пояснень викладача; описує явища, процеси без пояснень їх причин; за допомогою викладача здатен відтворити їх послідовність, але слабо орієнтується в поняттях;

4 бали – студент знає більше половини навчального матеріалу, розуміє основний навчальний матеріал, але відтворює його з помилками та неточностями; здатен з помилками й неточностями дати визначення основних понять; відповіді на додаткові питання непослідовні та нелогічні;

5 балів – студент має стійкі навички роботи з текстом підручника; може самостійно оволодіти більшою частиною навчального матеріалу; формулює

поняття, наводить приклади, підтверджує висловлене судження одним-двома аргументами; здатен за необхідності використовувати наочні матеріали;

6 балів – студент виявляє знання і розуміння основних положень навчального матеріалу; може поверхово аналізувати події, процеси, явища і робити певні висновки; відповідь його правильна, але недостатньо осмислена;

7 балів – студент самостійно відтворює домінуючу частину навчального матеріалу; відповідає за планом, висловлює власну думку щодо теми, вміє застосовувати набуті знання при розв'язуванні психологічних задач; користується додатковими джерелами;

8 балів – студент правильно і логічно відтворює навчальний матеріал; розуміє основоположні теорії та факти, встановлює причинно-наслідкові зв'язки між ними; вміє застосовувати засвоєний матеріал у стандартних ситуаціях;

9 балів – студент уміє наводити окремі власні приклади на підтвердження певних теоретичних положень; самостійно користується додатковими джерелами; свідомо контролює власні навчальні дії; правильно використовує термінологію; складає таблиці та схеми;

10 балів – знання студента є достатньо повними; він вільно застосовує вивчений матеріал у стандартних ситуаціях, логічно описує певні явища з точки зору їх смислового взаємозв'язку; відповідь повна, логічна, обґрунтована, але з деякими фрагментарними неточностями;

11 балів – студент уміє аналізувати, встановлювати найсуттєвіші зв'язки та залежності між явищами та фактами, розглядати виявлені закономірності, робити самостійні висновки; загалом належною мірою контролює власну учбову діяльність;

12 балів – студент володіє глибокими та міцними знаннями, здатен використовувати їх у нестандартних ситуаціях; може визначати тенденції та протиріччя процесів; робить аргументовані висновки; критично оцінює окремі нові факти, явища, ідеї; використовує додаткові джерела та матеріали;

13 балів – студент самостійно визначає окремі цілі власної учбової діяльності; вирішує творчі завдання; відрізняє упереджену інформацію від об'єктивної; здатен сприйняти іншу позицію як альтернативну щодо власної;

14 балів – студент має системні, дієві знання, виявляє неординарні творчі здібності у навчальній діяльності, користується широким арсеналом засобів-доказів своєї думки, вирішує складні проблемні завдання, схильний до системно-наукового аналізу та прогнозу явищ;

15 балів – студент вміє ставити й розв'язувати проблеми, самостійно здобувати та використовувати інформацію, виявляє власне ставлення до неї; самостійно виконує науково-дослідну роботу; логічно і творчо викладає матеріал у будь-якій формі; активно розвиває свої обдарування та нахили; вільно висловлює перспективи у відповідній сфері досліджень.

9. Методи навчання

Лекції (традиційна, лекція-візуалізація), пояснення, розповідь, семінарські

заняття із розв'язуванням творчих та практичних завдань, проблемна бесіда, навчальна дискусія, дебати та дискусійні клуби (обговорення суперечливих тем: “Вплив гаджетів на розвиток дітей”, “Чи потрібні домашні завдання у початковій школі” і інших), використання відео та мультимедіа (демонстрація поведінки дітей різного віку, аналіз кейсів психологічних досліджень), метод “перевернутого класу” (студенти заздалегідь дивляться лекції, читають матеріал, а заняття присвячені обговоренню та практичним вправам), кросдисциплінарні кейси (поєднання психології розвитку з педагогікою, медициною, соціологією); творчі майстерні (використання малюнків, колажів, моделювання, драматизації для дослідження психологічних процесів), ігрові методи (використання настільних ігор, психологічних квестів, “життєвих симуляцій” - гра “Психологічна лабораторія”: студенти “вирішують” проблеми розвитку різних вікових груп); робота над навчальним проєктом (ІНДЗ), робота з літературою.

10. Методи контролю

Поточне оцінювання: усне опитування, оцінювання творчих завдань, самостійної роботи, навчального проєкту (ІНДЗ), підсумковий тест. Підсумковий контроль – екзамен.

Розподіл балів, які отримують студенти

Поточне тестування та самостійна робота												Сума		
Змістові модулі I-III												Підсумковий тест	ІНДЗ	Разом
Т 1	Т 2	Т 3	Т 4	Т 5	Т 6	Т 7	Т 8	Т 9	Т 10	Т 11	Т 12	15	15	100
5	5	5	5	5	5	5	5	10	5	10	5			

Шкала оцінювання знань та вмінь студентів під час підсумкового контролю

За шкалою ECTS	За національною шкалою	За 100-бальною шкалою	Підсумкова оцінка	
			Результати поточного та проміжного контролю – коефіцієнт 0,5	Результати екзамену – коефіцієнт 0,5
A	Відмінно	90 – 100	90 – 100	90 – 100
B	Добре	82 – 89	82 – 89	82 – 89

C	Добре	75 – 81	75 – 81	75 – 81
D	Задовільно	67 – 74	67 – 74	67 – 74
E	Задовільно	60 – 66	60 – 66	60 – 66
FX	Незадовільно	35 – 59	35 – 59	35 – 59
F	Незадовільно	0 – 34	0 – 34	0 – 34

Критерії оцінювання за національною шкалою

Оцінка А «5» («відмінно») (90–100): студент виявляє міцні, глибокі та системні знання навчально-програмованого матеріалу; відповідь студента повна, правильна, логічна, містить аналіз, систематизацію, узагальнення навчального матеріалу; демонструє вміння самостійно знаходити та користуватися джерелами інформації, критично оцінювати окремі нові факти, явища, ідеї, встановлювати причинно-наслідкові та міжпредметні зв'язки, робити аргументовані висновки; користується широким арсеналом засобів доказів власної думки, вирішує складні проблемні завдання; виявляє варіативність мислення і раціональність у виборі способів розв'язання практичних завдань; творчо застосовує професійні вміння і навички; вміє пов'язати теорію з практикою; володіє культурою викладу інформації, мова студента грамотна.

Оцінка В «4» («добре») (82–100): студент виявляє міцні, повні, ґрунтовні знання навчально-програмованого матеріалу; демонструє розуміння основоположних теорій і фактів, вміння аналізувати, порівнювати та систематизувати інформацію, встановлювати зв'язок з обраною професією та робити висновки; використовує загальновідомі докази у власній аргументації; вільно застосовує матеріал у стандартних ситуаціях; відповідь студента в цілому правильна, логічна та достатньо обґрунтована, однак при відповіді та виконанні практичних завдань допускає несуттєві помилки; рівень мовленнєвої культури відповідає загальноприйнятим нормам.

Оцінка С «4» («добре») (75–81): студент виявляє знання і розуміння основних положень навчального матеріалу, проте його знання недостатньо глибокі та осмислені; відповідь на рівні загальних уявлень про предмет; демонструє деяке порушення логічності й послідовності викладу матеріалу; виявляє вміння частково аналізувати навчальний матеріал, порівнювати та робити певні, але неконкретні й неточні висновки; не вміє пов'язати теоретичні положення з практикою; має фрагментарні навички в роботі з джерелами інформації; виявляє невисоку культуру викладу знань.

Оцінка Д «3» («задовільно») (67–74): студент фрагментарно відтворює незначну частину навчального матеріалу; має нечіткі уявлення про об'єкт вивчення; виявляє елементарні знання фактичного матеріалу; викладає матеріал уривчастими реченнями, при відповіді допускає суттєві помилки, які не здатен виправити після коректування запитань; недостатньо володіє розумовими операціями; відсутні уміння і навички у роботі з джерелами інформації; не вміє логічно мислити та викласти свою думку.

Оцінка Е «3» («задовільно») (60–66): має мінімально достатні знання з дисципліни, зі значними помилками; у загальному недостатньо орієнтується у теоретичних ключових поняттях змістового модуля, теми; не досить впевнено, з суттєвими помилками застосовує знання у практичних ситуаціях.

Оцінка F «2» (35-59) (з можливістю повторного складання): студент не має мінімально достатніх знань з дисципліни; погано або зовсім не орієнтується у теоретичних ключових поняттях змістового модуля, теми; не виявляє навичок застосовування знань у практичних ситуаціях; демонструє; не виявляє творчі уміння застосування знань, навичок у навчально-дослідній та практичній діяльності.

Оцінка FX «2» («незадовільно») (0–34) (з обов'язковим повторним курсом): не має мінімально достатніх знань з дисципліни; погано або зовсім не орієнтується у теоретичних ключових поняттях змістового модуля, теми; не виявляє навичок застосовування знань у практичних ситуаціях.

11. Методичне забезпечення

1. Навчально-методичне забезпечення викладання дисципліни (електронні лекції, розміщені на платформі Moodle, розробки семінарських занять, питання тестового контролю, завдання для індивідуальної роботи тощо).
2. Підручники та посібники з психології розвитку, періодичні фахові видання.
3. Тематичні Інтернет ресурси.

12. Рекомендована література

Основна література:

1. Білоус, О. В. Вікова психологія : навчальний посібник. Чернігів: ЧНПУ ім. Т. Шевченка, 2015. 108 с.
2. Видра О. Г. Вікова та педагогічна психологія. К: Центр навчальної літератури. 2019. 112 с.
3. Заброцький М. М. Основи вікової психології: навч. посібник. Тернопіль : Навчальна книга Богдан, 2016. 240 с.
4. Кацавець Р. С. Психологія розвитку особистості. К: Алерта. 2024. 152с.
5. Кутішенко В. П. Вікова та педагогічна психологія. (Курс лекцій): навч. посібник для студентів ВНЗ. К. : Центр навчальної літератури, 2005. 128 с.
6. Кутішенко В. П. Психологія розвитку та вікова психологія: практикум. К. : Каравелла, 2009. 446 с.
7. Кравець Р. С. Вікова психологія. Навч. посібник. К: Алерта, 2019. 112 с.
8. Павелків Р. В. Вікова психологія: підручник для студентів вищих навчальних закладів. К.: Кондор, 2015. 469 с.
9. Поліщук В.М. Вікова і педагогічна психологія. Навч. посібник. Суми: Університетська книга. 2023. 352 с.
10. Савчин М. В., Василенко Л. П. Вікова психологія : навчальний посібник. Київ : Академвидав, 2017 (3-тє вид.). 366 с.
11. Скрипченко О. В., Долинська Л. В., Огороднійчук З. В. Вікова та педагогічна психологія: навчальний посібник “Каравелла”. 2019. 400 с.

12. Сергеєнкова О.П. Вікова психологія: навчальний посібник. Київ : Центр учбової літератури, 2023. 376 с.
13. Тертична Н. А. Вікова психологія : навчальний посібник. Київ : Книга Плюс, 2018. 352 с.
14. Тертична Н. А. Практикум з вікової психології: навчально-методичний посібник. К. : Книга Плюс. 2025. 140 с.
15. Токарева Н. М., Шамне А. В. Вікова та педагогічна психологія : підручник. Київ, 2017. 480 с.
16. Ушакова І. М. Вікова психологія : лекції. К. : КНУ імені Т. Шевченка, 2017. 384 с.

Додаткова література:

1. Берк Л. Психологія розвитку дітей. К: Либідь, 2015. 600 с.
2. Дуткевич Т. В. Дошкільна психологія: навч. посібник для студентів ВНЗ. К.: Центр учбової літератури, 2007. 391 с.
3. Заброцький М. М. Основи вікової психології: навч. посібник. Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2004. 112 с.
4. Закалик Г. М., Терлецька Ю. М., Шувар, Н. М. Психологія розвитку та успіху особистості : навчальний посібник. Львів : Видавництво Львівської політехніки, 2019. 248с.
5. Коробко С. Л., Коробко О. І. Робота психолога з молодшими школярами: метод. посібник / За ред. С. Д. Максименка. К.: Літера ЛТД, 2006. 416 с.
6. Максименко С.Д. Психологічні особливості криз підлітка. К: Центр навчальної літератури. 2020. 200 с.
7. Павелків Р. В., Цигипало О. П. Дитяча психологія. Практикум: навч. посібник для студентів ВНЗ. Рівне: Волинські обереги, 2008. 320 с.
8. Поліщук В. М. Криза 7 років: феноменологія, проблеми: навч. посібник. Суми: Університетська книга, 2015. 118 с.
9. Поліщук С. А. Вольовий розвиток дітей молодшого шкільного віку: навч. посібник для студентів ВНЗ. Суми: Університетська книга, 2005. 158 с.

13. Інформаційні ресурси

1. <http://www.nbuv.gov.ua/> (Сайт Національної бібліотеки України імені В.І.Вернадського)
2. <http://ua.bookfi.org/g> (Бібліотека електронних книг з різних проблем вікової психології)
3. <http://www.psyh.kiev.ua> (Електронний вісник психології і педагогіки Інституту психології та соціальної педагогіки Київського університету імені Бориса Грінченка)
4. http://libfree.com/194904719_psihologiyavikova_ta_pedagogichna_psihologiya_skipchenko_ov.html